

تحلیل پذیرش استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI) با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری

فاطمه بابائی^۱

استادیار، گروه حسابداری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

سیدعلی حسینی

دانشیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۲۱ بهمن ۱۴۰۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۷ شهریور ۱۴۰۴)

هدف پژوهش حاضر تحلیل پذیرش استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI) با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری است. جامعه آماری این پژوهش دانشگاهیان و شاغلان حرفه بودند که برای جمع‌آوری داده‌ها از آنان از ابزار پیمایش در قالب پرسشنامه استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌های تکمیل‌شده از مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM) استفاده شد. یافته‌ها بیانگر تأیید اعتبار مدل اندازه‌گیری سازه‌ها بود. یافته‌های حاصل از ارزیابی مدل ساختاری نیز نشان داد که ویژگی‌های استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی که با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری شامل مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری است، بر میزان پذیرش آن‌ها تأثیرگذار است و در این خصوص تفاوت معناداری بین دیدگاه‌های دانشگاهیان و شاغلان حرفه وجود ندارد. یافته‌های این مطالعه در پذیرش و به‌کارگیری استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی توسط متولیان بازارهای مالی اسلامی کشور حائز اهمیت است، استفاده از نظریه انتشار نوآوری را در ادبیات حسابداری و مالی اسلامی ترویج می‌دهد و بستری را برای توسعه هر چه بیشتر حسابداری اسلامی در کشور فراهم می‌کند. **واژه‌های کلیدی:** استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی، نظریه انتشار نوآوری، مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی.

¹ f.babaei@pnu.ac.ir

© (نویسنده مسئول)

مقاله علمی - پژوهشی

مقدمه

در اسلام هیچ‌گونه تفکیکی بین امور معنوی و دنیوی پذیرفته نمی‌شود و کسب‌وکار امری اخلاقی و تابع احکام شرع در نظر گرفته می‌شود [۸]. بر این اساس، لازم است مسلمانان برای رفع نیازهایشان، نظام اقتصادی منحصر به فردی را توسعه دهند و آن را بپذیرند. از این رو، مؤسسات مالی اسلامی^۱ برای رفع این نیاز با کمک به جامعه مسلمان برای پرهیز از ربا در امور مالی و معاملات مالی روزمره تأسیس شدند [۲۸]. در این راستا نیاز مبرم به شکلی متمایز از حسابداری در دنیای کنونی است که سیستم حسابداری قانونمند اسلامی را تقویت کند و نیازمندی‌های جوامع مسلمان را برآورده کند. در مقالات اولیه مربوط به حسابداری اسلامی (عبدالمجید، ۱۹۸۱؛ عدنان و گفیکین، ۱۹۹۷؛ قمر و کریم، ۱۹۹۱؛ بایدن و ویلت، ۲۰۰۰)، ضمن تشخیص نیاز به اصول حسابداری جایگزین، صرفاً استانداردهای حسابداری متعارف برای همسویی با الگوی اسلامی تطبیق داده شده‌اند. با توجه به این واقعیت که امور مالی اسلامی اشکال قراردادی متفاوتی با مالی متعارف دارد، تعدادی از کارشناسان و اعضای حرفه بر این باورند که استانداردهای حسابداری متفاوت و قابل اعتمادی مورد نیاز است. آنان معتقدند که تنها در چنین موردی می‌توان واقعیت حقوقی را به‌طور آشکارتر به استفاده‌کننده صورت‌های مالی منتقل کرد. به نظر می‌رسد سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI)^۲ اصلی‌ترین مدافع وجود استانداردهای حسابداری اسلامی مجزا است. رویکرد بیان‌شده این سازمان عبارت است از حفظ اصول پذیرفته‌شده حسابداری به‌جز در مواردی که معتقد است با شریعت تعارض وجود دارد [۸]. به کارگیری AAOIFI توسط مؤسسات مالی اسلامی را می‌توان به‌عنوان اولین گام برای حمایت و بهبود کیفیت سیستم گزارشگری آن‌ها در نظر گرفت [۱۶].

امروزه استانداردهای تدوین‌شده توسط این سازمان توانسته است نظر مساعد و حمایت کشورهای مختلف را به خود جلب نماید. به‌نحوی که در برخی از کشورهای اسلامی مانند بحرین، دبی، اردن، لبنان، قطر، سودان و سوریه این استانداردها به نحو کامل مورد استفاده قرار می‌گیرد. برخی از نهادهای مالی در استرالیا، اندونزی، مالزی، پاکستان، عربستان سعودی و آفریقای جنوبی نیز بر مبنای استانداردهای سازمان مذکور، دستورالعمل‌ها و رهنمودهای متناسبی را منتشر کرده‌اند [۴].

در ایران، حسابداری بانک‌ها و مؤسسات مالی دارای استانداردهای یکپارچه و مدونی نیستند و بعضاً از استانداردهای حسابداری واحدهای انتفاعی تدوین‌شده توسط سازمان حسابرسی و در برخی موارد از دستورالعمل‌های صادره از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران استفاده می‌نمایند. حتی در برخی از عقود مانند مشارکت مدنی فاقد دستورالعمل جامعی می‌باشند [۶]. به‌منظور گسترش و تعمیق بازار اوراق بهادار اسلامی در کشور به‌ویژه در سطح بین‌المللی، انطباق با استانداردهای بین‌المللی همانند

^۱ - Islamic financial institutions (IFIs)

^۲ - Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions (AAOIFI)

استانداردهای AAOIFI ضرورت دارد [۴]. استانداردهای حاکمیتی سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI) گامی مهم در راستای تدوین چارچوب جامع حاکمیت شرعی^۱ و حصول اطمینان از انطباق فعالیت‌های صنعت مالی اسلامی کشور با استانداردهای شرعی بین‌المللی است. حاکمیت شرعی، سیستم حاکمیت شرکتی اسلامی^۲ است که جهت حصول اطمینان از انطباق فعالیت‌های مؤسسات مالی اسلامی با قوانین شرعی طراحی شده است [۲] و ارزش‌های بیشتری را به سیستم حاکمیت شرکتی موجود اضافه می‌کند. اجرای رویه‌های حاکمیت شرعی در بازارهای مالی کشور دارای دستاوردهای ارزشمندی است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به تقویت فرایند شورا در حاکمیت شرکتی، حرکت به سمت اقتصاد اسلامی، تحقق ارزش‌ها و سیاست‌های کلی کشور، ارتقای میزان پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری در قبال ذی‌نفعان در بازارهای مالی، کاهش مسائل مربوط به عدم رعایت قوانین شرعی در بازارهای مالی، طراحی و نظارت بر ابزارهای مالی جدید، کاهش شباهت‌های ابزاری مالی، مدیریت ریسک شرعی، ارتقای سطح مشروعیت فقهی در بازارهای مالی کشور و افزایش میزان ارتباط با بازارهای مالی اسلامی معتبر در جهان اسلام اشاره نمود. با عنایت به اهمیت استانداردها و رهنمودهای حاکمیتی بین‌المللی جهت تدوین چارچوب حاکمیت شرعی، پذیرش استانداردها و رهنمودهای حاکمیتی سازمان‌های بین‌المللی به‌ویژه سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI) و هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB) بایستی در دستور کار نهادهای ذی‌ربط قرار گیرد [۳]. به‌علاوه با در نظر گرفتن تجربیات پذیرش و به‌کارگیری استانداردهای AAOIFI در برخی از کشورهای اسلامی می‌توان اذعان نمود که پذیرش و به‌کارگیری استانداردهای AAOIFI در ایران می‌تواند از طریق همگرایی با استانداردهای بین‌المللی و جذب سرمایه‌گذار خارجی، ارتقای شفافیت مالی و افزایش اعتماد عمومی، تقویت نظارت و کنترل بر مؤسسات مالی اسلامی و بهبود رقابت‌پذیری مؤسسات مالی اسلامی کشور در سطح جهانی، نقطه عطفی در توسعه صنعت مالی اسلامی تلقی شود. در این راستا پژوهش حاضر پذیرش استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی در ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد.

در دهه‌های اخیر، پژوهش‌های مربوط به حسابداری به‌ویژه در مورد استانداردسازی و هماهنگ‌سازی حسابداری از اصول دو نظریه اصلی حسابداری شامل نظریه اثباتی^۳ (واتز و زیممن، ۱۹۷۸) و نظریه نهادی نوین^۴ (دیمگیو و پائول، ۱۹۸۳) استفاده کرده‌اند: در حالی که این نظریه‌ها بیشتر توجه خود را بر سؤال «چیزی» متمرکز می‌کنند، نظریه انتشار نوآوری (DOI)^۵ بینش مفیدی را در مورد اینکه «چه چیزی می‌تواند باشد» ارائه می‌دهد. به‌عبارت‌دیگر، می‌تواند ایده‌ای در مورد اتخاذ نوآوری قبل از پذیرش

^۱ Shariah Governance (SG)

^۲ Islamic Corporate Governance (ICG)

^۳ Positive Accounting Theory

^۴ Neo-institutional Theory

^۵ Diffusion of Innovation theory (DOI)

آن برای محققان حسابداری ایجاد کند [۱۴]؛ بنابراین کاربرد نظریه انتشار نوآوری در ادبیات حسابداری حائز اهمیت است [۱۸]. در تحقیقات قبلی حسابداری و مالی اسلامی کشور شواهد کافی برای ارزیابی پذیرش استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری ارائه نشده است؛ بنابراین پژوهش حاضر با تحلیل پذیرش استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری شکاف موجود در ادبیات را در این حوزه پوشش می‌دهد و به‌کارگیری این نظریه را در ادبیات حسابداری و مالی اسلامی ترویج می‌دهد.

مبانی نظری

باوجوداینکه تأثیر دین بر حسابداری در ادبیات متعارف به میزان زیاد موردبررسی قرار نگرفته است، ولی می‌توان چگونگی رابطه آن‌ها را بررسی کرد. به‌طورمعمول، دین در شکل دادن و اجرای رفتارهای اخلاقی مانند درستکاری، راست‌گویی و عدالت نقش دارد. جامعه‌ای که چنین ارزش‌هایی در آن از اهمیت بالاتری برخوردار است، باید میزان بالای از درستکاری در تجارت و امور مالی در آن حاکم شود. به‌طورکلی، به اذعان گری (۱۹۸۸) و پررا (۱۹۸۹)، فرهنگ به‌عنوان عامل تعیین‌کننده احتمالی در حسابداری شناخته می‌شود و بر نحوه درک افراد از مسئولیت‌ها و انجام آن خود نقش دارد. از دیدگاه هافستد فرهنگ برنامه‌ای جمعی و ذهنی است که اعضای گروه یا دسته‌ای از افراد را از دیگران متمایز می‌نماید. اگر فرهنگ بر حسابداری تأثیر می‌گذارد، مطمئناً دین نیز بر حسابداری تأثیرگذار است چراکه دین بر ارزش‌های فرهنگی تأثیر می‌گذارد [۲۴].

در حال حاضر اسلام دومین دین بزرگ جهان است. اسلام نه‌تنها به مناسک فردی محدود نمی‌شود بلکه شامل شیوه زندگی یکپارچه‌ای است که سیاست، اقتصاد، فرهنگ، مذهب و هر جنبه‌ای از زندگی انسان را در برمی‌گیرد [۲۹]. حسابداران نیز مانند سایر افراد دیگر باید وظایف خود را مطابق با قوانین و مقررات اسلام انجام دهند و اقدامات آن‌ها باید بر اساس هنجارهای اخلاقی اسلامی باشد. این اصول اخلاقی تعیین می‌کند چه چیز درست، منصفانه و عادلانه است، ماهیت مسئولیت‌های شرکتی، اولویت‌های جامعه و نیز استانداردهای حسابداری در موارد خاص چیست. علاوه بر ارائه اصول اخلاقی کسب‌وکار، برخی از اصول اقتصادی و مالی اسلامی تأثیر مستقیمی بر رویه‌ها و سیاست‌های حسابداری دارند. از بین این اصول مهم‌ترین آن‌ها تشکیل مؤسسه زکات، منع ربا و سیستم اقتصادی بدون بهره است [۲۴]. حسابداری اسلامی سیستم حسابداری مبتنی بر اصول و ارزش‌های اسلامی است که نه‌تنها بر جنبه‌های مالی تمرکز دارد، بلکه ابعاد معنوی و اخلاقی هر فعالیت اقتصادی را نیز در نظر می‌گیرد. اگرچه حسابداری اسلامی در دهه‌های اخیر تکامل یافته است، اما هنوز چالش‌هایی در اجرای گسترده آن وجود دارد. یکی از چالش‌های اصلی فقدان استانداردهای حسابداری اسلامی جامع و پذیرفته‌شده جهانی است. این مسئله می‌تواند منجر به ناهماهنگی در شیوه‌های حسابداری اسلامی در کشورها و سازمان‌های مختلف شود [۲۱].

نظام مالی اسلامی دارای خدمات، محصولات و رفتارهای حسابداری خاص و منحصر به فردی است که در استانداردهای بین‌المللی مانند استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS)^۱ منعکس نشده است. این امر منجر به شکل‌گیری استانداردهای اسلامی مانند AAOIFI شده است. AAOIFI سازمانی بین‌المللی است که در سال ۱۹۹۱ در بحرین تأسیس شده است و استانداردهایی را برای مؤسسات مالی و بانک‌های اسلامی منتشر می‌کند. اهداف استقرار AAOIFI (۱) انطباق با شریعت در همه معاملات، (۲) بهبود کیفیت گزارشگری و (۳) بهبود قابلیت مقایسه صورت‌های مالی برای همه مؤسسات مالی اسلامی است [۱۶]. AAOIFI تلاش می‌کند تا چارچوبی مفهومی مانند چارچوب هیئت استانداردهای حسابداری بین‌المللی (IASB)^۲ برای حسابداری اسلامی یا حسابداری برای مؤسسات مالی اسلامی ارائه دهد که شامل ویژگی‌های کیفی و عناصر صورت‌های مالی است. استانداردهای AAOIFI به مؤلفه اصلی مهندسی مجدد مالی اسلامی تبدیل شده است و در حال حاضر شامل ۸۶ استاندارد در حوزه‌های حسابداری، حسابرسی، اخلاق، راهبری و شریعت است [۳۰].

ویژگی‌های مؤسسات مالی اسلامی در رابطه با رویدادهای مالی با روش‌های متعارف متفاوت است. استانداردهای حسابداری AAOIFI منعکس‌کننده ویژگی‌های متمایز مؤسسات مالی اسلامی است که به مکانیسم مهمی برای برآوردن نیازهای مختلف آن‌ها تبدیل شده است. بانک‌های اسلامی در همه بازارها را می‌توان با توجه به استانداردهای حسابداری پذیرفته شده آن‌ها به سه گروه طبقه‌بندی کرد. (۱) در برخی کشورها، مانند کویت، پادشاهی عربستان سعودی و مصر، صورت‌های مالی بانک‌های اسلامی مطابق با استانداردهای بین‌المللی مانند IFRS تهیه می‌شوند. (۲) در سایر کشورها، مانند ایران و مالزی، صورت‌های مالی بانک‌های اسلامی مطابق با استانداردهای ملی و با انجام برخی از تعدیلات به منظور انطباق با شریعت اسلامی تهیه می‌شود. (۳) اعمال استانداردهای حسابداری AAOIFI در کشورهایی مانند بحرین، قطر، اردن، سودان و سوریه اجباری است، اما در کشورهای دیگر، مانند فلسطین و یمن، AAOIFI به‌طور داوطلبانه پذیرش می‌شود. حسن و رضا ربانی (۲۰۲۲)، از طریق رویکرد مرور نظام‌مند ادبیات، اظهار داشتند که AAOIFI به‌طور کلی سهم مثبتی در گسترش بخش مالی اسلامی داشته است. AAOIFI می‌تواند استانداردهای منتشرشده را اطلاع‌رسانی و توضیح دهد و مزایای مثبت حاصل از اجرای این استانداردها را برجسته کند. در نتیجه، پذیرش و اجرای فزاینده استانداردهای حسابداری مالی (FAS)^۳ AAOIFI و IFRS مستلزم درجه بالایی از همکاری بین تدوین‌کنندگان استاندارد و نهادهای نظارتی ملی است. اگرچه AAOIFI از سال ۱۹۹۱ تأسیس شد، اما مطالعات تجربی بسیار کمی در مورد انطباق با استانداردهای آن انجام شده است [۲۵]؛ بنابراین شناسایی یک نظریه به‌عنوان مبنایی برای تفسیر متغیرهای مؤثر بر پذیرش AAOIFI موردنیاز است. تعداد زیادی از محققین در زمینه حسابداری

^۱ International Financial Reporting Standards (IFRS)

^۲ International Accounting Standards Board's (IASB)

^۳ Financial Accounting Standard (FAS)

در مطالعات خود نظریه انتشار نوآوری را پذیرفته‌اند [۲۸]. به نظر می‌رسد این نظریه انتخابی منطقی برای حل مسائل در تحقیقات پذیرش استانداردهای حسابداری است [۱۴].

نظریه انتشار نوآوری اساساً بیانگر طرز تفکر درباره نوآوری و مراحل پذیرش نوآوری برای هر محصول، خدمات یا خط‌مشی است [۲۲]. طبق نظر راجرز (۱۹۶۲)، نوآوری از زمانی که در دسترس قرار می‌گیرد تا زمانی که به‌طور گسترده مورد پذیرش قرار می‌گیرد، به دوره زمانی طولانی نیاز دارد. نوآوری ایده، روش یا موضوعی است که توسط فرد یا واحد پذیرش دیگر (مانند کشور) جدید تلقی شود [۱۷].

نظریه راجرز پیشنهاد می‌کند که انتشار نوآوری را می‌توان در پذیرش یا رد هر ایده به کار برد [۲۸]. به‌طور کلی راجرز (۲۰۰۳) علاوه بر بررسی چگونگی پذیرش نوآوری توسط افراد، فرآیند پذیرش نوآوری را در سازمان‌های تجاری نیز بیان می‌کند. ابتدا باید مشخص شود چه چیزی باعث پذیرش نوآوری توسط افراد در سیستم اجتماعی می‌شود. اول و مهم‌تر از همه، افراد قبل از تصمیم‌گیری برای پذیرش آن، اطلاعاتی را جستجو می‌کنند که بتوانند از آن‌ها برای کاهش سطح عدم اطمینان خود در مورد مزایا و معایب نوآوری استفاده کنند؛ بنابراین، افراد به دنبال پنج ویژگی ذاتی نوآوری هستند: (۱) مزیت نسبی^۱، مزایای نوآوری را در مقایسه با ایده جایگزین اندازه‌گیری می‌کند. این ارزیابی ادراکی مبتنی بر مقایسه است بین نوآوری و آنچه در حال حاضر وجود دارد [۱۳]. (۲) سازگاری^۲ به میزان تطابق نوآوری و ارزش‌های موجود، تجربیات گذشته و نیازهای پذیرندگان احتمالی نوآوری اشاره دارد (۳) پیچیدگی^۳ به سطح درک شده دشواری فهمیدن و استفاده از نوآوری مربوط می‌شود. (۴) آزمون‌پذیری^۴ اطمینان می‌دهد که ایده می‌تواند به میزان محدودی مورد آزمون قرار گیرد. همچنین به امکان آزمون نوآوری قبل از پذیرش برای همیشه اشاره دارد و (۵) مشاهده‌پذیری^۵ به این معنی است که مزایای نوآوری باید قابل مشاهده باشد [۱۳].

پیشینه

عبداللطیف (۲۰۰۷) به بررسی میزان آگاهی دانشگاهیان، حساب‌برسان و حسابداران تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی در بانک‌ها در ارتباط با استانداردهای AAOIFI در کشور عربستان و تعیین تمایل هر کدام از این گروه‌ها به پذیرش این استانداردها پرداختند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسشنامه نشان داد که کمبود دانش و ناآگاهی در مورد استانداردهای AAOIFI عامل اصلی در به تعویق افتادن استفاده از این استانداردها است. از طرف دیگر، اکثر پاسخگویان استانداردهای حسابداری AAOIFI را برای تهیه صورت‌های مالی در بانک‌های اسلامی در عربستان ترجیح دادند. علاوه بر این اکثر پاسخگویان با هماهنگ‌سازی استانداردهای حسابداری استفاده‌شده برای

¹ Relative advantage

² Compatibility

³ Complexity

⁴ Trialability

⁵ Observability

تهیه صورت‌های مالی بانک‌های اسلامی موافق بودند، زیرا این امر باعث افزایش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بانک‌های اسلامی می‌شود [۱۰].

ساره و حنیفه (۲۰۱۳) میزان به‌کارگیری استناددهای AAOIFI در بانک‌های اسلامی بحرین را مورد بررسی قرار دادند. در این پژوهش فرض بر این است که مزیت نسبی درک شده، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری بر میزان به‌کارگیری استناددهای حسابداری AAOIFI تأثیرگذار است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسشنامه بین حسابداران بانک‌های اسلامی بحرین نشان داد که بانک‌های اسلامی بحرین با استناددهای حسابداری AAOIFI همگرایی کامل دارند [۲۸].

طالب و همکاران (۲۰۱۴) به بررسی میزان آگاهی و دانش دانشگاهیان رشته حسابداری از حسابداری مبتنی بر شریعت و نیازسنجی ارائه دروس مرتبط با حسابداری مبتنی بر شریعت در برنامه درسی حسابداری در مؤسسات آموزش عالی مالزی پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که اکثریت دانشگاهیان با ارائه حسابداری مبتنی بر شریعت برای تولید محصولات اسلامی و ارائه آن در برنامه درسی حسابداری در مؤسسات آموزش عالی مالزی موافق‌اند. همچنین دانشگاهیان پیش‌بینی کردند که نیاز آتی به حسابداری مبتنی بر شریعت برای تحقق نیازهای بازار سرمایه اسلامی افزایش یابد [۳۱].

عبدالافو (۲۰۱۷) به بررسی دانش و ادراکات شاغلان حرفه حسابداری در کشور تونس درباره حسابداری اسلامی و پذیرش استانداردهای حسابداری اسلامی منتشر شده توسط سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (که در کشور تونس به کار گرفته نمی‌شود) پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که با وجود اینکه شاغلان حرفه از آگاهی کاملی استناددهای AAOIFI ندارند ولی اکثریت آنان با به‌کارگیری این استانداردها موافق هستند. کمبود برنامه‌های آموزشی توسط نهادهای حرفه‌ای، نبود متخصصانی که هم‌زمان در حوزه قوانین اسلامی و اقتصاد و مالی اسلامی دارای دانش لازم باشند نیز از مهم‌ترین موانع توسعه حسابداری اسلامی و به‌کارگیری استناددهای آن از دید شاغلان حرفه قلمداد گردید [۸].

خان و همکاران (۲۰۱۸) نیاز به به‌کارگیری استناددهای حسابداری AAOIFI و مزایای آن را در بخش بانکداری اسلامی پاکستان شناسایی کردند. در این مطالعه مشکلات احتمالی ناشی از استفاده از استناددهای مختلف حسابداری برای گزارشگری مالی را شناسایی شد. نتایج نشان داد که مجموعه‌ای جایگزین از استناددهای حسابداری برای بانک‌های اسلامی پاکستان و همچنین هماهنگ‌سازی استناددهای حسابداری در این بانک‌ها مورد نیاز است. این مطالعه اهمیت استناددهای حسابداری AAOIFI را برای رشد و قابلیت اطمینان صورت‌های مالی مربوط به بخش بانکداری اسلامی در پاکستان نشان داد و پاسخ‌دهندگان رضایت خود را از اعتبار و کیفیت استناددهای حسابداری AAOIFI اعلام کردند [۲۳].

القراره و همکاران (۲۰۲۰) مشکلات بانک‌های اسلامی در اردن در راستای پایبندی به استناددهای حسابداری AAOIFI و مسائل ناشی از رعایت این استانداردها را در اردن را از طریق توزیع پرسشنامه

بین نمونه‌ای از کارکنان بانک‌های اسلامی مورد بررسی قراردادند. یافته‌ها حاکی از وجود مشکلات درون‌سازمانی و برون‌سازمانی برای پایبندی بانک‌های اسلامی به استانداردهای حسابداری AAOIFI بود. مشکلات درون‌سازمانی بانک‌های اسلامی در خصوص اعمال استانداردهای اسلامی مربوط به کارکنان و اشتیاق آنان برای به‌کارگیری این استانداردها و نیز مدیریت بانک‌ها و تشویق کارکنان توسط آنان (از طریق برگزاری دوره‌های موردنیاز کارکنان) بود. مشکلات برون‌سازمانی نیز مربوط به نهادهای دولتی مانند بانک مرکزی اردن و کمیسیون اوراق بهادار اردن و همچنین فقدان حسابداران رسمی دارای مجوزهای حرفه‌ای و قانونی واجد شرایط حسابرسی طبق استانداردهای حسابداری AAOIFI بود [۹].

الحلبی و همکاران (۲۰۲۳) پیامدهای اقتصادی ناشی از پذیرش استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI) بر محافظه‌کاری، عملکرد مالی و مدیریت سود در نمونه‌ای از بانک‌های اسلامی در یک دوره هشت‌ساله در ۲۲ کشور را مورد بررسی قراردادند. نتایج نشان‌دهنده تأثیر مثبت پذیرش AAOIFI بر عملکرد مالی و محافظه‌کاری در بانک‌های پذیرنده AAOIFI در مقایسه با سایر بانک‌ها بود. نتایج همچنین نشان داد که بانک‌های اسلامی که AAOIFI را پذیرفته‌اند کمتر مدیریت سود را انجام می‌دهند [۱۶].

برکت و همکاران (۲۰۲۳) به بررسی وجود ذخایر در بانک‌های اسلامی با توجه به استاندارد حسابداری مالی شماره ۳۵ پرداختند که توسط AAOIFI در سال ۲۰۱۸ منتشر شده است. یافته‌ها نشان داد که همه بانک‌های اسلامی عربستان از استانداردهای حسابداری صادر شده توسط AAOIFI استفاده نمی‌کنند. صورت‌های مالی این بانک‌ها منعکس‌کننده وضعیت مالی واقعی آنها نیست، زیرا آنها فقط استانداردهای حسابداری سنتی را اعمال می‌کنند. بانک‌های اسلامی عربستان از استاندارد حسابداری شماره ۳۵ AAOIFI استفاده نمی‌کنند. دلایل عدم به‌کارگیری استانداردهای حسابداری اسلامی منتشر شده توسط AAOIFI در بانک‌های اسلامی عربستان، قانون بانکداری عربستان و دستورالعمل‌های بانک مرکزی عربستان است [۱۲].

مهرانی و همکاران (۱۳۹۵) طی پژوهشی مدلی برای حسابداری اسلامی با تأکید بر مبانی فقهی و چالش‌های بنیادی ارائه کردند. روش این پژوهش آمیخته اکتشافی هست؛ بخش کیفی پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، به‌عنوان روشی متقن در علوم اسلامی، به ارائه پاسخ فقهی مناسب برای چالش‌های بنیادی می‌پردازد. بخش دوم پژوهش با روش پیمایشی به اخذ نظرات خبرگان حسابداری می‌پردازد. پس از مقایسه نتایج دو بخش کیفی و کمی و ارائه پاسخ چالش‌های بنیادی حسابداری اسلامی، لزوم تشکیل کمیته فقهی در سازمان حسابرسی و نیز اقدام فراملی در راستای حل چالش‌های حسابداری اسلامی پیشنهاد می‌گردد. درنهایت، بر اساس نتایج، مدلی برای حسابداری اسلامی ارائه می‌گردد [۷].

دیانتی دیلمی و همکاران (۱۳۹۵) به بررسی ضرورت حسابداری اسلامی از دید خبرگان دانشگاهی پرداختند. در این پژوهش با استفاده از توزیع پرسشنامه میان صاحب‌نظران حرفه حسابداری در ایران این نتیجه به دست آمد که استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری در ایران علاقه‌مند به افشا اطلاعات

در زمینه‌های مختلف مانند رعایت موازین شرعی، عدم وقوع تقلب مالی، رعایت الزامات مبارزه با پول‌شویی، رعایت حقوق کارگران و کارمندان، توجه به رعایت حقوق مصرف‌کنندگان، حفظ الزامات توجه به محیط‌زیست، توجه به بهره‌وری، تعالی و پیشرفت، عدم اسراف و توجه به کیفیت محصول هستند و این اطلاعات می‌تواند برای استفاده‌کنندگان مفید باشد [۵].

صالحی و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی موانع اجرای استانداردهای حسابداری مؤسسات مالی اسلامی در نظام بانکی ایران و چالش‌های پیش رو در سه بعد چالش‌های درون بانکی، برون بانکی و فرا بانکی پرداختند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بر اساس نظر خبرگان، چالش‌های برون بانکی و فرا بانکی از چالش‌های درون بانکی مهم‌تر است. همچنین، عوامل مهمی از جمله نبود نقشه راه و سیاست‌های کلی مشخص در راستای اجرای بانکداری اسلامی در کشور، نبود زیرساخت‌های اقتصاد اسلامی مانند بازارهای پولی و مالی اسلامی، ضعف در آموزش استانداردهای حسابداری عقود اسلامی به بدنه کارشناسی بانک‌ها و فقدان نهاد مشخص در زمینه تدوین استانداردهای حسابداری بانکداری اسلامی در کشور به عنوان مهم‌ترین موانع اجرای استانداردهای حسابداری مؤسسات مالی اسلامی در نظام بانکداری ایران است. علاوه بر این نتایج نشان می‌دهد که اختلاف فقهی بین فقه امامیه و مذاهب اهل سنت، مانع جدی و اساسی در زمینه استفاده از استانداردهای حسابداری مؤسسات مالی اسلامی در شبکه بانکی کشور به حساب نمی‌آید [۶].

توحیدی و فتاحی (۱۳۹۸) ضمن تعریف نظارت شرعی و بررسی نظارت در سیره معصومین، به صورت خاص تجربه کشورهای اسلامی در نظارت شرعی بر بازارهای مالی را بررسی کردند. این تحقیق به دنبال این است که مؤلفه‌های نظارت شرعی بر بازار سرمایه را بر مبنای استانداردهای بین‌المللی نظارت و حاکمیت شرعی استخراج نماید. در این تحقیق با استفاده از روش تحلیل مضمون، ضمن بررسی و تحلیل استانداردهای هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB)^۱ و AAOIFI، مؤلفه‌های اساسی ارتقاء نظارت شرعی در بازار سرمایه را استخراج شده است. از جمله نتایج تحقیق بر اساس تحلیل مضمون پیش‌گفته این است که مؤلفه‌های وظایف کمیته فقهی، ساختار و ماهیت کمیته فقهی، نظام نظارت شرعی، گزارش نظارت شرعی و نقش موسسه مالی اسلامی، پنج مؤلفه فراگیر در نظارت شرعی مطلوب محسوب می‌شود [۱].

رویکرد نظری و تدوین فرضیه‌ها

معرفی استانداردهای AAOIFI در ایران که در حال حاضر در برخی از کشورهای اسلامی پذیرفته شده است را می‌توان نوعی نوآوری در نظر گرفت. ویژگی‌های نوآوری در مرحله شکل‌گیری نگرش در ارزیابی استاندارد پیش‌نهادی حیاتی هستند [۲۰]. با توجه به نتایج تحقیقات قبلی که در آن‌ها پذیرش استانداردهای حسابداری از نظریه انتشار نوآوری راجرز تبعیت می‌کند (مانند حسین، ۱۹۸۱؛ ساره و حنیفه ۲۰۱۳؛ الهلالی و همکاران، ۲۰۲۰؛ المقمزم و همکاران، ۲۰۲۲؛ بنهیون و زجری، ۲۰۲۲)، در این

^۱ Partial Least Square-Structural Equation Modeling (PLS-SEM)

پژوهش جهت تحلیل پذیرش استانداردهای AAOIFI در مؤسسات مالی اسلامی کشور از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری راجرز استفاده گردید. همان‌طور که قبلاً ذکر شد، این نظریه بیان می‌کند که شاخص‌های نوآوری که شامل مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری است، بر میزان پذیرش آن‌ها تأثیرگذار است؛ بنابراین اولین فرضیه پژوهش حاضر به صورت زیر تدوین شد:

فرضیه ۱: ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری (شامل مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری) بر میزان پذیرش آن تأثیرگذار است. اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها و شاغلان حرفه در هر رشته علمی از جمله افرادی هستند که ادراکات و نقطه نظرات آنان در بررسی مسائل جامعه در ارتباط با آن رشته علمی غالباً سودمند است و می‌تواند در مسیر پیشبرد اهداف پژوهش مؤثر واقع شود؛ اما با عنایت به اینکه دانشگاهیان و شاغلان حرفه اغلب جهان‌بینی متفاوتی نسبت به امور دارند، فرضیه دوم با هدف بررسی تأثیر این تمایز به صورت زیر مطرح شد:

فرضیه ۲: بین دیدگاه‌های دانشگاهیان و شاغلان حرفه در خصوص تأثیر ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری (شامل مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری) بر میزان پذیرش آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر دارای فلسفه اثبات‌گرا، رویکرد قیاسی، روش‌شناسی کمی و استراتژی پیمایشی است که در آن از پرسشنامه محقق ساخته با طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است. سؤالات پرسش‌نامه در دو بخش تنظیم شد که بخش اول مربوط به سؤالات جمعیت شناختی (شامل جنسیت، سن، رشته تحصیلی، موقعیت شغلی، تحصیلات و سابقه کاری) و بخش دوم دربرگیرنده ۲۵ سؤال تخصصی در ارتباط با سازه‌های پژوهش شامل ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری (مزیت نسبی: ۱۰ شاخص، سازگاری: ۳ شاخص، پیچیدگی: ۳ شاخص، مشاهده‌پذیری: ۵ شاخص و آزمون‌پذیری: ۳ شاخص) و پذیرش استانداردهای AAOIFI (۱ شاخص) بود که از ادبیات نظری و پژوهش‌های انجام شده در این حوزه اقتباس شده بود.

پرسشنامه‌ها قبل از توزیع نهایی برای ارزیابی دقت، سهولت درک و افشای ایرادات احتمالی در اختیاری تعدادی از خبرگان قرار گرفت و نظرات پیشنهادی آنان در پرسشنامه لحاظ شد. توزیع و دریافت پرسشنامه‌ها با استفاده از لینک و به صورت آنلاین انجام شد و با توجه پیگیری‌های انجام شده در شبکه‌های اجتماعی اکثر پرسشنامه‌های ارسالی تکمیل شد. جامعه آماری پژوهش حاضر اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها و شاغلان حرفه در حوزه حسابداری و مالی اسلامی هستند که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند و ویژگی‌های جمعیت شناختی آنان در جدول ۱ درج شده است. نتایج درج شده در این جدول نشان می‌دهد که اکثریت پاسخگویان مرد (۸۶/۹٪) و مابقی زن هستند (۱۳/۱٪). از نظر پراکندگی سنی اکثر پاسخگویان در گروه سنی ۴۰-۵۰ سال (۳۷/۲٪) و ۳۰-۴۰ سال (۳۴/۵٪) هستند. ۱۲/۴٪ آنان کمتر از ۳۰ سال و ۱۵/۹٪ نیز بیشتر از ۵۰ سال هستند. از نظر رشته

تحصیلی اکثریت پاسخگویان در رشته حسابداری تحصیل کرده‌اند (۹۷/۷۵/۲٪). آنان در رشته مدیریت، ۶۱/۱۹٪ در رشته اقتصاد، ۶/۹٪ در رشته بانکداری و مابقی آنان در سایر رشته‌ها تحصیل کرده‌اند (۱/۳٪). به‌علاوه پاسخگویان شاغل در حرفه (۵۸٪) بیش از دانشگاهیان هستند (۴۲٪). از نظر میزان تحصیلات ۵/۱۵٪ در مقطع کارشناسی، ۳۴/۵٪ کارشناسی ارشد، ۲۳/۴٪ دانشجوی دکتری و ۳۶/۶٪ دارای مدرک دکتری هستند. اینکه اکثریت پاسخگویان دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر هستند، می‌تواند نشان‌دهنده سطح بالای علمی و آگاهی مالی در جامعه آماری پژوهش و تسلط آنان نسبت بر مباحث نوآورانه باشد. از نظر سابقه کاری اکثریت پاسخگویان دارای سابقه کاری بیش از ۱۵ سال هستند (۴۹٪). ۱۱/۷٪ آنان دارای سابقه کاری کمتر از ۵ سال، ۱۵/۲٪ دارای سابقه کاری ۵-۱۰ سال و ۲۴/۱٪ با سابقه کاری ۱۰-۱۵ سال هستند. بالا بودن سابقه کاری اکثریت پاسخگویان می‌تواند سبب درک بالای آنان از مسائل حرفه شود.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت شناختی

فرآوانی	طبقه	ویژگی‌های جمعیت شناختی	فرآوانی	طبقه	ویژگی‌های جمعیت شناختی
۶۱	دانشگاهیان	موقعیت شغلی	۱۲۶	مرد	جنسیت
۸۴	شاغلان حرفه		۱۹	زن	
۱۸	کمتر از ۳۰ سال	تحصیلات	۵۰	۳۰-۴۰ سال	سن
۵۰	کارشناسی ارشد		۵۴	۴۰-۵۰ سال	
۳۴	دانشجوی دکتری		۲۳	بیشتر از ۵۰ سال	
۵۳	دکتری				
۱۷	کمتر از ۵ سال	سابقه کاری	۱۰۹	حسابداری	رشته تحصیلی
۲۲	۵-۱۰ سال		۱۴	مدیریت	
۳۵	۱۰-۱۵ سال		۱۰	اقتصاد	
۷۱	بیشتر از ۱۵ سال		۱۰	بانکداری	
			۲	سایر	

برای ارزیابی آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM)^۱ استفاده شد. ارزیابی نتایجی PLS-SEM شامل یک رویکرد دومارحله‌ای است: (۱) ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری^۲ و (۲) ارزیابی مدل ساختاری^۳. ارزیابی مدل اندازه‌گیری شامل ارزیابی پایایی و روایی شاخص‌های سازه است. این ارزیابی بسته به اینکه سازه به صورت انعکاسی^۴ یا تکوینی^۵ اندازه‌گیری شود، از معیارهای مختلفی استفاده می‌کند [۱۱].

مدل اندازه‌گیری پژوهش حاضر از دولایه تشکیل شده است و شامل سازه‌های مرتبه اول و سازه‌های مرتبه دوم از نوع انعکاسی-انعکاسی است. پذیرش استانداردهای حسابداری AAOIFI، مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری سازه‌های مرتبه اول هستند. ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری نیز سازه مرتبه دوم پژوهش است که از ترکیب ۵ سازه مرتبه اول (مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری) تشکیل شده است. برای اندازه‌گیری ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری از ۲۴ شاخص استفاده شد (مزیت نسبی: ۱۰ شاخص، سازگاری: ۳ شاخص، پیچیدگی: ۳ شاخص، مشاهده‌پذیری: ۵ شاخص و آزمون‌پذیری: ۳ شاخص). مدل اندازه‌گیری ابتدا برای اندازه‌گیری سازه‌های مرتبه اول و سپس برای سازه مرتبه دوم مورد ارزیابی قرار گرفت. در مرحله دوم، مدل ساختاری برای تخمین مدل مسیر مورد آزمون قرار گرفت.

ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی شامل ارزیابی پایایی (یعنی پایایی شاخص^۶ و پایایی همسانی درونی^۷) و روایی (شامل روایی همگرا^۸ و افتراقی^۹) معیارها است. برای اطمینان از پایایی شاخص، بارهای عاملی شاخص باید بزرگ‌تر از ۰/۷ باشد. برای ایجاد پایایی همسانی درونی، آلفای کرونباخ و پایایی مرکب (CR)^{۱۰} باید بالاتر از آستانه ۰/۷ باشد. میانگین واریانس استخراج شده (AVE)^{۱۱} که باید بزرگ‌تر از ۰/۵ باشد، امکان ارزیابی روایی همگرا را فراهم می‌کند. علاوه بر این، به‌جای استفاده از روش‌های سنتی برای ارزیابی روایی افتراقی مانند بارهای متقاطع^{۱۲} و معیار فورنل-لارکر^{۱۳} محققان باید از معیار

¹ Partial Least Square Structural Equation Modeling (PLS-SEM)

² Measurement Models

³ Structural Model

⁴ Reflectively

⁵ Formatively

⁶ Indicator Reliability

⁷ Internal Consistency Reliability

⁸ Convergent Validity

⁹ Discriminant Validity

¹⁰ Composite Reliability (CR)

¹¹ Average Variance Extracted (AVE)

¹² Cross Loadings

¹³ Fornell-Larcker

HTMT^۱ استفاده کنند [۱۱]. شایان ذکر است که مطالعات پیشین حجم نمونه ۱۰۰ تایی را برای انجام تحلیل‌های PLS-SEM کافی دانستند [۱۹ و ۲۷]. لازم به ذکر است که جهت برازش بهتر مدل حجم نمونه از حداقل نمونه تعیین شده بیشتر در نظر گرفته شد؛ بنابراین می‌توان ادعان نمود که حجم نمونه در پژوهش حاضر (۱۴۵ نمونه) برای تحلیل مناسب بوده است.

یافته‌ها

ارزیابی مدل اندازه‌گیری سازه‌های مرتبه اول

برای ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری ابتدا سازه‌های مرتبه اول در پژوهش حاضر (پذیرش استانداردهای AAOIFI، مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری) که از نوع انعکاسی بودند، تجزیه و تحلیل شدند، پس از ایجاد سازه مرتبه دوم (ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری)، یک مرحله تحلیل نیز برای ارزیابی آن جهت تکمیل مدل اندازه‌گیری انجام شد. با توجه به اینکه سازه‌های مرتبه اول و دوم پژوهش حاضر از نوع انعکاسی هستند، ارزیابی پایایی آن‌ها با استفاده از بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی مرکب و ارزیابی روایی آن‌ها با استفاده از روایی همگرا و روایی افتراقی با استفاده از معیار HTMT انجام گرفت که نتایج آن‌ها در جداول ۲ تا ۵ ارائه شده است.

برای اطمینان از پایایی، بارهای عاملی شاخص‌ها، آلفای کرونباخ و پایایی مرکب باید بالاتر از آستانه ۰/۷ باشند. برای اطمینان از روایی، روایی همگرا باید بزرگ‌تر از ۰/۵ باشد. نسبت HTMT هر سازه نیز باید کمتر از ۰/۹ باشد تا روایی افتراقی ایجاد شود. با این وجود، اگر مقادیر پایایی مرکب و روایی همگرا به آستانه فوق‌الذکر برسد، بارهای عاملی بین ۰/۵ و ۰/۷ هم قابل قبول هستند [۱۹]. نتایج حاصل از ارزیابی مدل اندازه‌گیری سازه‌های مرتبه اول در جدول ۲ بیانگر این است که در ارتباط با همه سازه‌های مرتبه اول آلفای کرونباخ و پایایی مرکب بیشتر از ۰/۷ و روایی همگرا بیشتر از ۰/۵ است. با توجه به اینکه نسبت HTMT هر سازه از ۰/۹ کمتر بود، روایی افتراقی همه سازه‌ها نیز تأیید شد (جدول ۳). این نتایج نشان می‌دهد که مدل اندازه‌گیری سازه‌های مرتبه اول دارای روایی و قابلیت اطمینان مورد تأیید است. بارهای عاملی همه شاخص‌ها به جز شاخص‌های ADVANT^۱ (بار عاملی ۰/۵۶۹) و TRIAL^۳ (بار عاملی ۰/۵۰۸) بیشتر از ۰/۷ است. با توجه به اینکه پایایی مرکب و روایی همگرا در ارتباط با همه سازه‌های مرتبه اول بیشتر از حد آستانه بودند، شاخص‌های با بارهای عاملی بین ۰/۵ و ۰/۷ نیز پذیرفته شدند و هیچ‌یک از شاخص‌ها حذف نشد.

^۱ Heterotrait- Monotrait (HTMT)

جدول ۲: نتایج ارزیابی مدل اندازه‌گیری سازه‌های مرتبه اول

سازه	سوالات (آیتم‌ها)	بار عاملی	آلفای کرونباخ	پایایی مرکب (CR)	روایی همگرا (AVE)
مزیت نسبی ADVANT	ADVANT _۱	۰/۵۶۹	۰/۹۳۷	۰/۹۴۷	۰/۶۴۴
	ADVANT _۲	۰/۷۰۶			
	ADVANT _۳	۰/۷۴۶			
	ADVANT _۴	۰/۸۱۳			
	ADVANT _۵	۰/۸۶۲			
	ADVANT _۶	۰/۸۳۹			
	ADVANT _۷	۰/۸۸۱			
	ADVANT _۸	۰/۸۵۰			
	ADVANT _۹	۰/۸۸۴			
	ADVANT _{۱۰}	۰/۸۱۸			
آزمون‌پذیری TRIAL	TRIAL _۱	۰/۹۳۲	۰/۷۲۶	۰/۸۶۸	۰/۶۵۵
	TRIAL _۲	۰/۹۱۶			
	TRIAL _۳	۰/۵۰۸			
مشاهده‌پذیری OBSER	OBSER _۱	۰/۷۱۶	۰/۸۸۵	۰/۹۱۶	۰/۶۸۹
	OBSER _۲	۰/۹۰۹			
	OBSER _۳	۰/۸۰			
	OBSER _۴	۰/۹۰۲			
	OBSER _۵	۰/۷۰۷			
پیچیدگی COMPLEX	COMPLEX _۱	۰/۸۸۸	۰/۸۴۴	۰/۹۰۵	۰/۷۶۲
	COMPLEX _۲	۰/۹۱۲			
	COMPLEX _۳	۰/۸۱۶			
سازگاری COMPAT	COMPAT _۱	۰/۸۹۳	۰/۸۷۱	۰/۹۲۰	۰/۷۹۴
	COMPAT _۲	۰/۸۹۵			
	COMPAT _۳	۰/۸۸۵			

۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	پذیرش استانداردهای AAOIFI
-------	-------	-------	-------	---------------------------------

جدول ۳: نتایج روایی افتراقی سازه‌های مرتبه اول با استفاده از معیار HTMT

سازگاری	پیچیدگی	مشاهده پذیری	مزیت نسبی	آزمون پذیری	
					آزمون پذیری
				۰/۸۰۹	مزیت نسبی
			۰/۸۰۹	۰/۸۴۹	مشاهده پذیری
		۰/۶۰۲	۰/۵۴۷	۰/۷۶۳	پیچیدگی
	۰/۴۱۴	۰/۸۴۸	۰/۸۵۹	۰/۷۶۲	سازگاری

ارزیابی مدل اندازه‌گیری سازه‌های مرتبه دوم

نتایج حاصل از ارزیابی مدل اندازه‌گیری سازه‌های مرتبه دوم در جدول ۴ بیانگر این است که در ارتباط با سازه مرتبه دوم ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری، آلفای کرونباخ و پایایی مرکب بیشتر از ۰/۷ و روایی همگرا بیشتر از ۰/۵ است. با توجه به اینکه نسبت HTMT سازه مذکور از ۰/۹ کمتر بود، روایی افتراقی آن نیز تأیید شد (جدول ۵). این نتایج نشان می‌دهد که روایی و قابلیت اطمینان مدل اندازه‌گیری سازه مرتبه دوم ویژگی‌های نوآوری مورد تأیید است. بارهای عاملی همه شاخص‌های این سازه نیز به‌جز شاخص سازگاری (بار عاملی ۰/۶۵۵) و شاخص آزمون‌پذیری (بار عاملی ۰/۵۶۹۹) بیشتر از ۰/۷ است. با توجه به اینکه پایایی مرکب و روایی همگرا در ارتباط با سازه مرتبه دوم ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری بیشتر از حد آستانه بود، شاخص‌های سازگاری و آزمون‌پذیری نیز پذیرفته شد.

جدول ۴: نتایج ارزیابی مدل اندازه‌گیری سازه‌های مرتبه دوم

سازه	سؤالات (آیتم‌ها)	ضریب تورم واریانس (VIF)	بار عاملی	آلفای کرونباخ	روایی ترکیبی (CR)	روایی همگرا (AVE)
ویژگی‌های استانداردهای با AAOIFI استفاده از	آزمون‌پذیری	۱/۸۹۲	۰/۵۶۹۹	۰/۸۵۴	۰/۸۹۵	۰/۶۳۳
	مزیت نسبی	۲/۸۶۲	۰/۷۸۷			
	مشاهده‌پذیری	۲/۲۵۳	۰/۹۰۸			
	پیچیدگی	۱/۴۷۵	۰/۸۴۵			

شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری	سازگاری	۱/۷۸۵	۰/۶۵۵		
------------------------------	---------	-------	-------	--	--

جدول ۵ نتایج روابی افتراقی سازه مرتبه دوم با استفاده از معیار HTMT

سازه	ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری	پذیرش استانداردهای AAOIFI
ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری		
پذیرش استانداردهای AAOIFI	۰/۶۰۷	

ارزیابی مدل ساختاری

پس از ارزیابی مدل اندازه‌گیری، مرحله بعدی تجزیه و تحلیل نتایج مدل ساختاری است. مدل ساختاری قابلیت‌های پیش‌بینی مدل و قدرت روابط بین سازه‌ها را نشان می‌دهد [۱۵]. قبل از ارزیابی مدل ساختاری بایستی از نبودن مسئله هم خطی در سازه‌ها اطمینان حاصل شود. ضریب تورم واریانس (VIF)^۱ برای همه سازه‌ها کمتر از ۵ بود که بیانگر نبودن هم خطی بین سازه‌های مدل است (جدول ۴). پس از حصول اطمینان از نبود مسئله هم خطی، ارزیابی مدل ساختاری با استفاده از معیارهای استاندارد ارتباط ضرایب مسیر و معناداری آن‌ها، اندازه اثر (f^۲)^۲، ضریب تعیین (R^۲)، اندازه‌گیری افزونگی متقاطع مبتنی بر چشم‌پوشی (Q^۲)^۳ انجام شد. روابط فرضی با استفاده از الگوریتم PLS-SEM برای ایجاد ضرایب مسیر استاندارد مورد آزمون قرار گرفتند. در ادامه از روش بوت استرپینگ برای تعیین معناداری ضرایب مسیر استفاده شد. نتایج آزمون مدل ساختاری درج‌شده در جدول ۶ نشان می‌دهد که ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری بر میزان پذیرش آن‌ها معنادار است؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود.

اندازه اثر مسیر در مدل از طریق f^۲ ارزیابی شد. مقادیر بالای ۰/۰۲ اثر پایین، مقادیر بالای ۰/۱۵ اثر متوسط و مقادیر بالای ۰/۳ نشان‌دهنده اثر بالا هستند. اثر ۰/۵۲۶ در این مدل نشان‌دهنده بالا بودن قدرت پیش‌بینی مدل است. مقدار ضریب تعیین تعدیل‌شده ۰/۳۴۰ است.

¹ Variance Inflation Factor (VIF)

² Effect Size

³ Blindfolding-based crossvalidated redundancy measure

مقدار بالای ۰/۲ برای R^2 معمولاً در علوم رفتاری بالا در نظر گرفته می‌شود [۲۶]. این مقدار نشان‌دهنده این است که متغیر مستقل به میزان زیادی از تغییرات متغیر وابسته را در مدل تبیین می‌کند. مقدار Q^2 بزرگ‌تر از صفر است که نشان‌دهنده دقت پیش‌بینی بالای مدل است. شکل ۱ نتایج مدل ساختاری را نشان می‌دهد.

برای مقایسه تأثیر ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری بر پذیرش استانداردهای AAOIFI در بین دانشگاهیان و شاغلان حرفه (آزمون فرضیه دوم) از روش تحلیل گروهی چندگانه^۱ (MGA) استفاده شد. تأثیر ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری بر پذیرش آن‌ها در هر دو گروه دانشگاهیان و شاغلان حرفه مثبت است و این تأثیر از نظر شاغلان حرفه قوی‌تر است، اما میزان این تفاوت بین دو گروه معنادار نیست؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش تأیید نمی‌شود.

جدول ۶: نتایج ارزیابی مدل ساختاری - آزمون فرضیه ۱

رابطه	ضریب مسیر	سطح معناداری	آماره t	اندازه اثر	نتیجه
ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری ← پذیرش استانداردهای AAOIFI	۰/۵۸۷	۰/۰۰۰	۸/۸۳۹	۰/۵۲۶	تأیید

جدول ۷: نتایج ارزیابی مدل ساختاری - آزمون فرضیه ۱

متغیرهای درون‌زا	ضریب تعیین تعدیل‌شده (R^2)	اندازه‌گیری افزونگی متقاطع مبتنی بر چشم‌پوشی (Q^2)
پذیرش استانداردهای AAOIFI	۰/۳۴۰	۰/۳۲۴

جدول ۸: نتایج ارزیابی مدل ساختاری - آزمون فرضیه ۲

رابطه	ضریب مسیر		سطح معناداری	
	دانشگاهیان	شاغلان حرفه	دانشگاهیان	شاغلان حرفه
ویژگی‌های استانداردهای AAOIFI با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری	۰/۵۴۰	۰/۷۳۹	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	اختلاف ضریب مسیر		اختلاف سطح معناداری	
	۰/۱۹۹		۰/۹۴۹	

^۱ - Multi Group Analysis (MGA)

شکل ۱: مدل ساختاری پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر تحلیل پذیرش استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی بر اساس شاخص‌های انتشار نظریه انتشار نوآوری است. یافته‌ها بیانگر تأیید اعتبار مدل اندازه‌گیری سازه‌ها بود. یافته‌های حاصل از ارزیابی مدل ساختاری نیز نشان داد که ویژگی‌های استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی که با استفاده از شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری شامل مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری است، بر میزان پذیرش آن‌ها تأثیرگذار است و در این خصوص تفاوت معناداری بین دیدگاه‌های دانشگاهیان و شاغلان حرفه وجود ندارد. یافته‌های این مطالعه با یافته‌های حاصل از پژوهش ساره و حنیفه (۲۰۱۳) انطباق دارد.

این مطالعه دارای پیامدهای عملی متعددی است و انتظار می‌رود نتایج آن در پذیرش و به‌کارگیری استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی توسط متولیان بازارهای مالی اسلامی کشور تأثیرگذار باشد. با توجه به اینکه بالا رفتن میزان انطباق با استانداردهای حسابداری اسلامی پذیرفته‌شده در سطح بین‌المللی می‌تواند سبب جذب سرمایه‌گذاران مسلمان از سایر کشورها به بازارهای داخلی کشور شود و موجبات حمایت از AAOIFI به‌عنوان سازمان بین‌المللی مستقل برای بهبود استانداردها جهت اجرا توسط مؤسسات مالی اسلامی در سطح بین‌المللی را فراهم کند، توصیه می‌شود که برای پیشرفت بازارهای مالی اسلامی کشور، پذیرش و به‌کارگیری استانداردهای حسابداری اسلامی مانند استانداردهای حسابداری AAOIFI توسط متولیان امر برنامه‌ریزی و اجرا شود. همکاری با مؤسسات بین‌المللی پیشگام در تدوین استانداردهای مالی اسلامی (مانند AAOIFI و IFSB)، برگزاری کنفرانس‌ها و نشست‌های علمی جهت ارتقای آگاهی در خصوص استانداردهای بین‌المللی حسابداری و مالی اسلامی و آموزش این استانداردها در برنامه درسی دانشگاه‌ها، استفاده از تجربیات کشورهایی که

این استانداردها را پذیرفته و به کار گرفته‌اند و پرورش نیروی انسانی متخصص در حوزه حسابداری اسلامی می‌تواند در این مسیر راهگشا باشد.

موضوع موردبررسی در این پژوهش در صنعت مالی اسلامی کشور نسبتاً جدید است و می‌تواند زمینه‌ساز انجام پژوهش‌های بیشتر در ارتباط با ابعاد مختلف پذیرش استانداردهای AAOIFI در کشور باشد. گسترش تحقیقات در این حوزه قابلیت اطمینان، کارایی و کاربرد استانداردهای حسابداری اسلامی نوظهور را در کشور افزایش خواهد داد. انجام مطالعه تطبیقی برای بررسی نظام حسابداری اسلامی فعلی مؤسسات مالی اسلامی کشور و نظام حسابداری مبتنی بر استانداردهای AAOIFI مفید خواهد بود و نتایج آن تفاوت‌های موجود را آشکار می‌کند. همچنین انجام پژوهش‌هایی جهت بررسی و تحلیل موانع و چالش‌های پذیرش استانداردهای حسابداری AAOIFI در ایران، نهادهای سیاست‌گذار و قانون‌گذار مانند بانک مرکزی، سازمان حسابرسی، سازمان بورس و اوراق بهادار و سایر نهادهای ذی‌ربط را قادر می‌سازد تا گام‌های جدی در جهت رفع مشکلات در این حوزه برداشته و استراتژی‌های مؤثری را در بلندمدت اتخاذ کنند. شایان ذکر است که در پژوهش حاضر پذیرش استانداردهای حسابداری، حسابرسی، اخلاق، راهبری و شریعت AAOIFI به‌صورت کلی موردبررسی قرار گرفته است تحقیقات آتی می‌توانند پذیرش استانداردهای AAOIFI را در هر یک از طبقات مذکور به‌صورت جداگانه در نظر بگیرند. پذیرش سایر استانداردهای منتشرشده حسابداری اسلامی مانند IFSB نیز می‌تواند توسط پژوهشگران آتی موردبررسی قرار گیرد. همچنین در پژوهش حاضر پذیرش استانداردهای AAOIFI با اتکا به شاخص‌های نظریه انتشار نوآوری تحلیل شد، پیشنهاد می‌شود که پژوهشگران آتی از سایر نظریه‌های مرسوم نیز در تحلیل پذیرش این استانداردها استفاده کنند.

فهرست منابع

۱. توحیدی، محمد و فتاحی، علیرضا. (۱۳۹۸). "استخراج مؤلفه‌های ارتقاء نظارت شرعی در بازار سرمایه ایران بر مبنای استانداردهای بین‌المللی) مطالعه موردی: استانداردهای بین‌المللی IFSB و AAOIFI"، فصلنامه بورس اوراق بهادار، ۱۲(۴۷)، ۱۸۱-۱۵۴.
۲. حسینی، سید علی، بابائی، فاطمه و قلیچ، وهاب. (۱۴۰۰). "بررسی ادراکات دانشجویان و شاغلان بازارهای مالی درباره رویه‌های حاکمیت شرعی"، فصلنامه اقتصاد اسلامی، ۲۱(۸۱)، ۱۹۱-۲۲۶.
۳. حسینی، سید علی و بابائی، فاطمه. (۱۴۰۱). "موانع اجرای رویه‌های حاکمیت شرعی در بازارهای مالی"، فصلنامه بورس اوراق بهادار، ۱۵(۵۷)، ۳۱۰-۲۷۵.
۴. خوانساری، رسول و ملاکریمی، فرشته. (۱۳۹۸). "استاندارد شرعی سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی درباره صکوک سرمایه‌گذاری"، پژوهشکده پولی و بانکی.
۵. دیانتی دیلمی زهرا، منطقی خسرو، مشهدی سیده پریسا. (۱۳۹۵). "بررسی ضرورت حسابداری اسلامی: از دید خبرگان دانشگاهی". دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری. ۱(۱)، ۱-۲۴.

۶. صالحی، زینب، غلامی جمکرانی، رضا و میثمی، حسین. (۱۳۹۶). "بررسی موانع اجرای استانداردهای حسابداری مؤسسات مالی اسلامی در نظام بانکداری ایران". **فصلنامه اقتصاد اسلامی**، ۱۷(۶۸)، ۲۱۱-۱۸۵.
۷. مهرانی، ساسان، کرمی، غلامرضا، حسینی، سیدعلی و رام روز علیرضا. (۱۳۹۵). "ارائه مدل حسابداری اسلامی، با تأکید بر مبانی فقهی و چالش‌های بنیادی". **فصلنامه حسابداری مدیریت**، ۹(۲۹)، ۸۹-۱۰۹.
8. Abd El Afou, R. B. (2017). "Knowledge of Islamic accounting among professionals: evidence from the Tunisian context". *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 8(3), 1-31.
9. Alqaraleh, M. H., Thuneibat, N. S. M., & Nour, A. (2020). "The factors affecting the adherence of Islamic accounting standards AAOIFI in Jordan". *Journal of Governance and Regulation*, 9(4): 75-69.
10. Al Abdullatif, S. (2007). "Awareness of AAOIFI Accounting Standards in the Kingdom of Saudi Arabia". In **IIUM International Conference on Islamic Banking & Finance: Research and Development: The Bridge between Ideals and Realities**, 86organized IIUM Institute of Islamic Banking & Finance, IIUM, Kuala Lumpur, Malaysia, 23-25.
11. Ali, F. Rasoolimanesh, S. M. Sarstedt, M. Ringle, C. M. & Ryu, K. (2018). "An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) in hospitality research". *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 30 (1): 514-538.
12. Barakat, A. I. M., Samhan, H. M., & Al Souri, K. A. (2023). "Implementation of Aaoifi Standard No. 35 by Saudi Islamic Banks: Opportunities and Challenges". *International Journal of Professional Business Review: Int. J. Prof. Bus. Rev.*, 8(8), 21.
13. Ben Hamadi, Z., & Fournès, C. (2023). "Understanding the adoption or rejection of management accounting innovations within an SME using Rogers' conceptual frameworks". *Journal of Accounting & Organizational Change*, 19(1), 142-163.
14. Benhayoun, I., & Zejjari, I. (2022). "The diffusion of innovations' theory shortfall in accounting standardization research: The case of IFRS for SMEs". *Revue Marocaine de Gestion et de Société*.
15. Bukhari, S. A. A. Hashim, F. & Amran, A. B. (2020). "Determinants and outcome of Islamic corporate social responsibility (ICSR) adoption in Islamic banking industry of Pakistan". *Journal of Islamic Marketing*.
16. Elhalaby, S., Sarea, A., Alnesafi, A., & Al-Absy, M. S. M. (2023). "The adoption of AAOIFI standards by Islamic banks: understanding the microeconomic consequences". *Economies*, 11(2), 39.
17. El-Helaly, M., Ntim, C. G., & Al-Gazzar, M. (2020). "Diffusion theory, national corruption and IFRS adoption around the world". *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 38, 100305.

18. Elmghaamez, I. K., Attah-Boakye, R., Adams, K., & Agyemang, J. (2022). "The diffusion of innovation theory and the effects of IFRS adoption by multinational corporations on capital market performance: a cross-country analysis". *Thunderbird International Business Review*, 64(1), 81-108.
19. Gannon, M. Rasoolimanesh, S. M. & Taheri, B. (2021). "Assessing the mediating role of residents' perceptions toward tourism development". *Journal of Travel Research*, 60(1), 149-171.
20. Hussein, M. E. (1981). "The innovative process in financial accounting standards setting". *Accounting, Organizations and Society*, 6(1), 27-37.
21. Izaty, S. N., Febriani, F., Arwani, A., Rismawati, S. D., Ma'shum, K., Surur, A. T. and Aji, G. (2024, July). "The role of Islamic accounting in supporting sustainable development". In **Faculty of Economics and Business International Conference (FEBIC)** (pp. 312-328).
22. Khan, A. J., Ul Hameed, W., Iqbal, J., Shah, A. A., Tariq, M. A. U. R., & Ahmed, S. (2022). "Adoption of sustainability innovations and environmental opinion leadership: A way to foster environmental sustainability through diffusion of innovation theory". *Sustainability*, 14(21), 14547.
23. Khan, S. R., Khan, H., & Iqbal, K. (2018). "Merits in applying AAOIFI accounting standards in Pakistani Islamic banks ". *NUML International Journal of Business & Management*, 13(2), 15-26.
24. Lewis, M. K. (2001). "Islam and accounting". *Accounting forum*, 25(2), 103 – 127.
25. Mnif Sellami, Y., & Tahari, M. (2017). "Factors influencing compliance level with AAOIFI financial accounting standards by Islamic banks". *Journal of Applied Accounting Research*, 18(1), 137-159.
26. Rasoolimanesh, S. M. Md Noor, S. Schuberth, F. & Jaafar, M. (2019). "Investigating the effects of tourist engagement on satisfaction and loyalty". *The Service Industries Journal*, 39(7-8), 559-574.
27. Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M., Kock, N., & Ramayah, T. (2015). A revised framework of social exchange theory to investigate the factors influencing residents' perceptions. *Tourism management perspectives*, 16, 335-345.
28. Sarea, A. M., & Hanefah, M. M. (2013). "Adoption of AAOIFI accounting standards by Islamic banks of Bahrain". *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 11 (2), 131-142.
29. Sarea, A. M. (2013). "The move towards global accounting standards for Islamic financial institutions: evidence from AAOIFI". *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 113(3792), 1-18.
30. Sharairi, M. H. (2020). "Factors that influenced the adoption of IFRS by Islamic banks in the UAE". *Accounting Research Journal*, 33(1), 75-91.
31. Talib, M. A., Abdullah, A., & Abdullah, A. A. (2014). "Syari'ah-Based Accounting (SBA): Awareness of Accounting Academicians in Malaysia". *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 22, 175-196.

Analyzing the Accounting and Auditing Organization of Islamic Financial Institutions (AAOIFI) Standards Acceptance Using Diffusion of Innovation Theory Indicators

Fatemeh Babaei¹©

Assistant Prof., Department of Accounting, Payam Noor University, Tehran, Iran

Seyyed Ali Hosseini

Associate Prof., Department of Accounting, Faculty of Economic Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

(Received: February 9, 2025; Accepted: September 8, 2025)

This article seeks to analyze the adoption of Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) standards using diffusion of innovation theory indicators. The statistical population of this study was academics and practitioners, and a survey tool in the form of a questionnaire was used to collect data from them. Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) was used to analyze the completed questionnaires. The findings indicated the validity of the measurement model of the constructs. The findings from the structural model evaluation also showed that the characteristics of the standards of the Accounting and Auditing Organization of Islamic Financial Institutions, which are based on the diffusion of innovation theory indicators, including comparative advantage, compatibility, complexity, trialability, and observability, have an impact on their acceptance, and in this regard, there is no significant difference between the views of academics and practitioners.

The findings of this study are important in the acceptance and application of the standards of the Accounting and Auditing Organization of Islamic Financial Institutions by the custodians of the country's Islamic financial markets, promote the use of the diffusion of innovation theory in the Islamic accounting and finance literature, and provide a platform for the further development of Islamic accounting in the country.

Keywords Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) Standards, Diffusion of Innovation (DOI) Theory, Partial Least Square Structural Equation Modeling (PLS-SEM).

---

¹ f.babaei@pnu.ac.ir © (Corresponding Author)